

בענין מנין המצוות יום ה' לש"ק פ' יתרו, תשפ"ד

1. רש"י, פרשת משפטים (כד:יב)

ויאמר ה' אל משה - לאחר מתן תורה: את לכת האזן והתורה והמנוחה אשר כתבתי להורתם - כל שש מאות ושלש עשרה מלות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש בלזכרות שיקד לכל דבור ודבור מלות התלויות בו:

2. גמרא מכות כג:

דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איברי של אדם. אמר רב המנונא: מאי קרא? תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא (כד). שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

3. רמב"ן, השגות לסה"מ (שרש א')

ומה שהביא אותי לידי ספק מפני שמצינו מחלוקת בגמרא בפסוקים רבים אם הם מצוה או רשות. מהם מה שאמרו במסכת סוטה (ג א) וקנא את אשתו דברי ר' ישמעאל רשות ר' עקיבא אומר חובה, לעולם בהם תעבודו ר' עקיבא אומר חובה ר' ישמעאל אומר רשות, לה יטמא רשות ר' עקיבא אומר חובה. הנה לדעת ר' ישמעאל יחסרון כאן שלש מצות מן רמ"ח. וכן המחלוקת של הבדלת סימן אחד בחטאת העוף דלרבנן לא יבדיל הוא לאו ולר' אלעזר בר' שמעון מאי לא יבדיל אין צריך להבדיל כמו שאמור בגמר זבחים (סה ב). וכן חמץ בפסח לאחר זמנו לדברי ר' שמעון הוא מותר מן התורה ולר' יהודה הוא לאו בפני עצמו וראוי להביאו בחשבון. וכן חמץ לפני זמנו משש שעות ולמעלה הוא בלאו ולר' שמעון אין בו לאו...

4. תוספות סוטה ג.

רבי ישמעאל אומר רשות - תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג:): שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר' עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עביד ליה ר' עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתא...

5. השגות הרמב"ן (שם)

ואני בעניי עם כל זה עלה בלבי ספק על זו המימרא אם היא דברי הכל או יש בה מחלוקת. וספק אחר אם היא הלכה למשה מסיני. כלומר שנאמר למשה מפי הגבורה כך וכך מצות אני מוסר לך לצוותם בישראל מורשה, או שהוא אסמכתא בעלמא מן הגמטרייה הזאת, שזה החכם ר' שמלאי הדורש זה מצא המצות כן לפי המנין שמנה בהם ונתן בהם סימנין ובא רב המנונא אחריו וסמך המנין הזה לגמטריה הזו.

6. ביאור הגריפ"פ לסה"מ לרס"ג (מבוא, פרק י')

... אמנם כל המתבונן בדברי הראשונים ז"ל בזה, וכל שכן מי שירד לעומק העיון וצלל במים אדירים בענין זה, יראה כי שאלתם זו היא אך מחסרון ידיעה, כי הדבר מבואר ונגלה לעין כל כי נפק"מ רבתא לדינא בהרבה ממצוות התורה במספר זה לכל השיטות. כי הדבר מבואר שהרבה מן העשין והלאוין שנמנו במנין המצוות לפי כל השיטות, אין להן מקור מבואר ומפורש בקרא, או על כל פנים במכילתא ספרא וספרי ותלמוד וכיוצא בו בדברי רבותינו זכרונם לברכה, והם תלויים ועומדים בהתחלפות השיטות בגדרי ושרשי המצוות שע"פ נוסד מנין המצוות, כי הדבר מבואר אם למשל הרמב"ם ז"ל ע"פ שרשיו הוציא מכלל מנין המצוות של הבעל הלכות גדולות הרבה עשין ולאוין שלפי שיטתו אינן ראויות להמנות, קצתן משום שאינן אלא מדבריהם שאין למנותן על פי שורש ראשון, וקצתם מטעם שאינן מפורשות בקרא... הלא כדי למלאות החסרון למספר תרי"ג הוא מוכרח לחפש חפוש מחפוש מצוות אחרות אשר על פי שרשיו ראויות להמנות להשלים מספר תרי"ג במלואו...

7. רמב"ם, ספר המצוות (שרש ט')

... וכשהגיעו אלו הענינים, הנה ראוי שיימנו הענינים המצווה בהם או המוזהר מהם, יהיו פעולה או דבור או אמונה או מדה. ולא נביט לרובי הצוויין שבאו בענין ההוא אם היה מן המצווה בו או לרובי האזהרות שבאו

בענין מנין המצוות

יום ה' לש"ק פ' יתרו, תשפ"ד

ממנו אם היה מן המוזהר ממנו. כי כלם הם לחזוק לבד. כי פעמים ישוב בענין אחד בעצמו אזהרה אחר אזהרה לחזוק וכן יבא בו צווי אחר צווי לחזוק גם כן. האלוהים אם לא כשתמצא לשון לחכמים בהפריש הענינים ויבארו לך המפרשים שכל לאו מהם או כל עשה כולל ענין זולת הענין שיכלול הלאו האחר או העשה כי אז ראוי למנותו בלא ספק. כי אז לא נשאר היותו לחזוק אבל לתוספת ענין ואף על פי שהנגלה מהכתוב מורה שהוא בענין אחד. שאנחנו לא נצטרך לומר שזה הכתוב נכפל לחזוק ואינו לתוספת ענין עד שנבטל מאמר המפרשים המקבלים אותו אמנם כשנמצא הקבלה שהצווי הזה או האזהרה נושא ענין כך וזה הצווי הנכפל או האזהרה נושא ענין אחר הנה זה הוא הקודם והנאות שלא ייכפל כתוב אלא לענין ואז ראוי למנות זה ביחוד ולמנות זה ביחוד. אמנם כשלא יהיה שם ענין נוסף דע באמת שלא נכפל אלא לחזוק וכדי שיודע גם כן שזה העון גדול מאד אחר שבאה בו אזהרה אחר אזהרה. או נכפל להשלים דין המצוה. או שילמד ממנו דין מהדינים במצוה אחרת כמו שיבאר התלמוד...

8. ישורון (כרך ל"ב)

וראיתי להגאון רי"ד סולוביטשיק ז"ל שכתב לבאר הענין וז"ל: כל התחייבות טעון דבר קצוב, ולפי שיטת הרמב"ם אין שום התחייבות בדבר שאינו קצוב אפילו אם נעשה ע"י קנין ואפילו אם נעשה בבית דין חשוב, והוא רמב"ם מפורסם בהלכות מכירה. וכיון שכל יהודי מקבל עליו עול מלכות שמים פעמיים בכל יום צריך שיהיו מבוססים על דבר קצוב ומספר מוחלט, ובזה הוא מחדש את ההתחייבות עם הקב"ה על פי התנאים של חושן משפט שהיא התחייבות משפטית וחוקית ולכן חשוב לנו מאד המנין של תרי"ג מצוות. עכ"ל. והנה דבריו

9. ישורון (שם, עמ' רע"ח)

ולאמיתו של דבר היה נראה לענ"ד עוד לבאר הדבר, שידיעת כל פרטי המצוות המפורשות בתורה שבכתב הוא מענין מצוות תלמוד תורה, והיינו שאחד מחלקי המצוה הוא ידיעת פרטי המצוות, שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. והנה אע"פ שקיום מצוה זו אין לה שיעור למעלה דלכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, אולם השיעור דלמטה נראה שהוא ידיעת כל המצוות המפורשות בתורה שהוא ידיעת תרי"ג המצוות שהן שורשי כל המצוות של התורה כולה.

דהנה בעיקר ענין תרי"ג מצוות אין הפירוש שמנין המצוות הוא תרי"ג ותו לא, שהרי ישנם הרבה מצוות דאורייתא שלא נמנו במנין המצוות. וביאור הענין הוא כפי שכתב בספר מעלות התורה בשם הגר"א, וז"ל: ונראה עפ"י מה דאיתא בגמ' סוף מכות תרי"ג מצוות נצטוו ישראל, שנאמר תורה צוה לנו משה וגו' וכמה פעמים הוזכר זה הענין בגמ' ובמדרשים, והנה קדמונים נתלבטו במנין המצוות, כמו הרמב"ם הרמב"ן והסמ"ג, וגם האחרונים סערו וכל אחד ואחד סותר מנינו של חברו בסתירות וקושיות עצומות וכו'. ושמעתי מאחי הגאון ז"ל שורש הדבר, שבודאי ליכא למימר שלא יכנסו תחת גדר המצוות רק תרי"ג מצוות ולא יותר וכו' ומה שהוזכר תרי"ג אינו אלא שרשים אבל הם מתפרשים לענפים הרבה, עכ"ל.